

István „koppányi püspök”

A hódoltsági sorsra jutott keresztény egyházak helyzetéről hiteles történetírói ábrázolás tájékoztat.¹ Tudjuk, hogyan túrték el pasák és bégek a hatalmuk alá jutott keresztényeknek, hogy „döre hitüket értelmetlen szokásuk szerint” gyakorolhassák, tudjuk, hogyan engedélyezték nekik erre a célra — mohamedánoktól lakott városokban és községekben is — templomok használatát (bár, ahol az „igazhítű” lakosság érdekei megkívánták, ott bátran éltek a templomfoglalás szokásával), és tudjuk, hogyan nézték el egyes esetekben (így az alakuló protestáns egyházak vagy a boszniai püspökség esetében) magasabb szintű egyházi szervezet működését is. Ismeretes végül, hogy mivel az új felekezeteknek nem volt olyan szoros kapcsolatuk Nyugattal, amilyen a katolikusoknak, s mivel a hódoltsági állapotok nem egyszer megkönnyítették a lutheri és kálvini térítés útját, ezért — legalábbis kezdetben — a török a protestáns egyházakat kevésbé tekintette ellenségeinek, sőt, mint a katolikus „német császár” ellenfeleit, szívesen használta volna fel őket ideológiai segítőtársakként is.

Arról azonban mindezeidig nem tudtunk, hogy történt kísérlet katolikus egyházi szervnek a „török pacifikáció” munkájába való beállítására is. Az itt közlésre kerülő irat egy ilyen helyi jellegű kísérlet emléke.²

Somogy megye keleti sávja akkor jutott török kézre, amikor Szulejmán szultán a Buda elfoglalása utáni években (főként 1543—44-ben) a Kelet-Dunántúl tekintélyes részét birodalmához csatolta. Az oszmán uralom megszilárdulása azután magával hozta a szandzsák-hálózat kiépítését; így lett a török őrség által megszállott Koppány is a budai vilájet egyik szandzsákjának ill. a szandzsákbégnek székhelyévé.

Az 1547-ben megkötött béke egy időre végét szakította a további hódolatásnak, 1552 után azonban újabb akciók indultak az oszmán terület kiszélesítésére, és 1555-ben már Középmeg Dél-Somogyot hajtották igába a szultáni seregek.³ Koppány és a Szigetvár közelében fekvő Görösgal török vitézei ekkortájt különösképp sűrűn csaptak ki a távolabb fekvő magyar

¹ *Fekete Lajos*: Budapest a törökkorban. Bpest. 1944. 153. s. köv. 1.

² Orsz. Levéltár, Kincstári Itárak, Lymbus I. ser. 1555.

³ Magyarország története II. (1526—1790), szerk. H. Balázs É., Makkai L. Bpest. 1962. 15. s. köv. 1.

falukra is, köztük a megye nyugati felén fekvőkre, ahol azonban néhány várat — mint Kanizsát, Kéthelyt, Csákányt — még kisebb-nagyobb magyar őrségek tartottak kezükön s az ellenség hódoltató-zsákmányszerző akcióit nem kis mértékben veszélyeztették.

E fontos kis erődsor meg a körötte fekvő — mindaddig engedetlen — községek békés úton való kézrekerítését kívánta szolgálni az a Naszuf koppányi bég sugalmazta körlevél, amelyet „István, Isten kegyelméből a hatalmas török császártól Koppány megyében választott koppányi püspök” nevében 1555-ben intéztek Kéthely, Marcali, Kanizsa, Csákány, Mesztegnyő és Szenyér községek lakóihoz, a keresztény hit és a koppányi egyház nevében híva őket — fenyegetésekkel és ígéretésekkel sem takarékoskodva — a török császár meg a koppányi bég hűségére s hódoló küldöttségeik mielőbbi elindítására.

A levél megíratásának pontos körülményei ma már természetesen nem rekonstruálhatók. Lehetséges, hogy a bég (és latin deákja) egyszerű hamisítványáról van szó — bár ilyenfajta próbálkozás a környékbeli plébánosok útján még a falusi előljáróságok előtt is hamarosan lelepleződött volna. Valószínűbb ennél, hogy Naszuf bég megkísérelte szandzsákjában (amelyet alattvalói bizalmatlanságának enyhítésére megyének nevezett) a keresztény egyházszervezetet, ill. a szervezetbe tartozó hívek lelki gondozását az általa kézbe tartott koppányi plébános irányítása alá helyezni. Elképzelhető, hogy István a neki szánt funkciót — kényszer hatására vagy a hódolás és megalkuvás elkerülhetetlen szükségét látva — vállalta. Püspöki címe mindenesetre bekerült a hívólevél szövegébe. A levelet ugyan nem az egyházmegye papjaihoz írták (kánonjogot csak valamiképp is ismerő egyháziak előtt ilyen levél aligha talált volna kedvező fogadtatásra), hanem a hódoltatóknak amúgyis teljesen kiszolgáltatót falusi bírókhöz és esküdtekhez irányították. István plébános pecsétje helyett pedig — ha egyáltalán volt ilyen — jobbnak látták egy kivehetetlen feliratú, szokatlan formájú pecsétet nyomni a szöveg alá.

Joggal tehetjük fel, hogy nem Naszuf bég volt az egyedüli, aki a katolikus egyház ideológiai hatalmának ílyetén felhasználásával megpróbálkozott.

A hívólevél szövege a következő:

Nos Stephanus episcopus Koppanyensis in comitatu Koppan ex voluntate divina a potentissimo Caesare, Thurcarum imperatore electus etc. prudentibus et providis viris, iudicibus iuratisque civibus ac totae universitati colonorum omnium, inhabitatorum civitatum Kethel, Marcellj, Kanysa, Chyakan, Mezlegno existentium salutem et nostri commendationem. Quoniam illustrissimus et magnificus Nazuff Beegh ad zanchyokatum Koppanyensem venit, a tempore illo expectabamus vos, ut ad eum venietis et subiugabitis ipso, ut a nullo impedimentum haberetis. Modo intelligimus, ut iterum proprii ab vel ad Gorosgal vos depopulare nituntur, si ad rationem potentissimi Caesaris, domini et principis nostri excellentissimi non subiugabitis. Nam ecclesia ex Koppan melius vobis timendum est. Igitur vos hortamur, tamquam Christianos, ut ad fidem et humanitatem nostram et praecipue ad fidem potentissimi Caesaris ac ad fidem illustrissimi et magnifici Beghi Koppanyensis ceterorumque omnium militorum, waywodarum, agarum, ut ad nos, ex singulis civitatibus homines duos, duos (!) vel tres eligite et ad nos veniant. Nos promittimus sub bona fide nostra a illustrissimo Bego Koppanyensi litteras salvi conductus ordinare vobis et a nullo impedimentum habebitis, nec ex propriis, nec ex Gorosgal, cum litterae magnifici domini Begi Koppanyensis in manibus erunt vestris. Rogamus vos et hortamus, ut ne perdatis vos et liberos vestros, sed citissime ad nos venire festinetis et nos omne negotium vestrum in finem bonum deducimus sub bona fide nostra. Unus iudex ad alterum has citissime dirigat litteras, quibus visis nobis rationem dent citissimam.

Ex Koppan, in vigilia annuntiationis Mariae, anno domini 1555.

(A szöveg alatt fekvő tojásalakú vörös viaszpecsét).

A hátlapon: Ad civitates et pertinentias Kethhel, Marcellj, Chyakan, Kanysa, Mezlegno, Zonyer existentibus etc. hae litterae dentur.